

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 33.02.18

С. М. Черепанич

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЕКСПОРТНИХ КРЕДИТІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

В статті обґрунтовано потребу страхування експортних кредитів для українських підприємств. Доведено необхідність ефективного функціонування експортних кредитних агентств (ЕКА) в сучасних умовах та подано географію їх розміщення в окремих країнах. Вказано на переваги фінансування для експорту через ЕКА, зокрема, й для українських підприємств. Досліджено перспективи співпраці українських підприємств з ЕКА. Розкрито окремі аспекти правового регулювання ЕКА в різних країнах та виявлено його загальні риси і національні особливості.

Ключові слова: зовнішня торгівля, страхування експортних кредитів, експортно-кредитне агентство, експорт.

В статті обґрунтовано необхідність страхування експортних кредитів для українських підприємств. Доказано необхідність ефективного функціонування експортних кредитних агентств (ЭКА) в сучасних умовах та представлено географію їх розміщення в окремих країнах. Вказано на переваги фінансування для експорту через ЭКА, в тому числі, і для українських підприємств. Досліджено перспективи співпраці українських підприємств з ЭКА. Розкрито окремі аспекти правового регулювання ЭКА в різних країнах та виявлено його загальні риси і національні особливості.

Ключевые слова: внешняя торговля, страхование экспортных кредитов, экспортно-кредитное агентство, экспорт.

The article argues the necessity of credit-export crediting for Ukrainian enterprises. We proved the importance of efficient performance of export credit agencies (ECA) in current conditions and also, we provided the geography of their location in some countries. The author defines the advantages of export financing by means of ECA, particularly for Ukrainian enterprises. The research studies the prospects of Ukrainian enterprises cooperation with ECA, separate aspects of legal regulation of ECA in different countries were revealed and both its general features and national peculiarities were determined.

Keywords: foreign trade, export credit insurance, export-credit agency, export.

Актуальність теми. Експорт є однією з головних складових, що формує доходи національної економіки. Вже давно доведено, що за умови зростання обсягів експорту збільшуються золотовалютні резерви, національна грошова одиниця стає більш стабільною, наповнюється бюджет, зростає кількість робочих місць. За умови його скорочення – зменшується кількість золотовалютних резервів країни, держава при цьому потребує їх постійного штучного поповнення для підтримання курсу гривні за рахунок кредитів, зокрема, від МВФ. Галасюк В. стверджує, що торговельний баланс України станом на кінець 2016 року від'ємний уже 10 років,

тобто, протягом 10 років в Україну ввозиться більше товарів, ніж продається за кордон. Суми дефіциту торговельного балансу надзвичайно великі: вони склали 2-3 мільярди доларів, інколи 5-7 мільярдів, а подекуди – навіть 14-15 мільярдів доларів США на рік. Щорічне падіння обсягів експорту створює штучну фінансову залежність від закордонних кредитів та послаблює економіку країни в цілому [4].

У зв'язку з цим в українського експортера виникає потреба у фінансовій підтримці з боку держави для стимулювання експорту. В провідних країнах світу це здійснюється за допомогою діяльності експортно-кредитних агентств, що надають послуги страхування експортних кредитів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблему розвитку страхування експортних кредитів досліджували такі вчені як Ломійчук В., Непрядкіна Н. Бойко Є., Білінська Я., Григоряк Р., Сидяченко В. та ін. Також це питання було предметом пошуків іноземних науковців, зокрема, Шорта Р., Морела Ф, Дримонда Р., Класена А. та ін. Вітчизняними та зарубіжними вченими вивчаються проблеми, присвячені процесу отримання кредитів, механізмів страхування та правовому забезпеченню, дослідження сучасного стану експортного кредитування. Проте досить мало уваги надається дослідженню перспектив розвитку страхування експортних кредитів та діяльності експортно-кредитних агентств в Україні.

Метою статті є обґрунтування перспектив діяльності експортно-кредитних агентств та важливість страхування експортних кредитів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кредитні ресурси життєво необхідні українським підприємствам, особливо у сучасних важких економічних умовах. Отримати їх всередині країни дуже складно. Тому виникає необхідність у зовнішньому кредитуванні, яке дає можливість виходу підприємств на зовнішні ринки. З цього приводу Непрядкіна Н. В., стверджує, що виходячи на зовнішній ринок, експортер повинен, як мінімум, мати доступ до не гіршого фінансування, ніж мають його конкуренти з інших країн. Вітчизняні банки в умовах надзвичайно високих кредитних ризиків та дорогих і короткострокових пасивів займають гірші конкурентні позиції у порівнянні з банками розвинених країн. Внаслідок цього обсяги та умови кредитної підтримки експортерів підпорядковані дії тих самих чинників, що визначають умови кредитування, наприклад, короткострокової торговельної операції. Як наслідок, вітчизняні банки не зацікавлені у кредитуванні експортного виробництва [6]. Крім того, доцільно відмітити, що експортний кредит призначений для підприємств, яким необхідне фінансування експорту великого обсягу товарів. Експортний кредит стане в нагоді, коли підприємству необхідно запропонувати іноземному покупцеві тривалий термін оплати, сплатити внесок страхової премії по кредиту або профінансувати виробництво проданого іноземному покупцеві товару. Попередньою умовою для видачі кредиту є страхування пов'язаного з іноземним покупцем кредитного і політичного ризику в кредитному страхуванні. У зв'язку з цим, використання експортного кредиту є досить важливим для підприємства та надає можливість покращення фінансового стану, розширення діяльності тощо.

Із зарубіжних фінансових ринків можна залучити більше кредитних ресурсів. До останнього часу перелік інструментів залучення з-за кордону був достатньо тривалим і різноманітним – тут і синдиковане кредитування та мезонінні кредити, інструменти залучення з фондових ринків: випуск євробондів і сек'юритизація активів з використанням форфейтингу та комерційні цінні папери з використанням векселів, кредитів, які можна отримати під гарантування національних експортних кредитних агентств (ЕКА), оскільки нинішня криза на світових фінансових ринках серйозно скоротила перелік та обсяги пропозицій фінансових надходжень.

Міжнародна практика показує, що ефективним є функціонування ЕКА більше ніж у 100 країнах світу, зокрема в Польщі (KUKE), Німеччині (Hermes), Іспа-

нії (CESCE), Чехії (EGAP), Франції (COFACE), Італії (SACE), Угорщині (MENIB), США (US Ex-Im), Фінляндії (Finnvera) та ін. Розширений перелік експортно-кредитних агентств Європи представлено в табл. 1.

Белінська Ю. стверджує, що у середньому діяльність ЕКА може забезпечити додатково 12% приросту експорту країни, а один додатковий долар бюджету ЕКА – приблизно \$302 додаткового експорту (при цьому є відмінність за регіонами – в ОЕСР відповідний показник дорівнює \$160) [3].

Таблиця 1

Перелік експортно-кредитних агентств в Європі

Країни	Назва ЕКА
Австрія	OEKB
Бельгія	DELCREDERE
Болгарія	BAEZ
Хорватія	HBOR
Чехія	EGAP
Данія	EKP
Естонія	KREDEX
Франція	COFACE
Німеччина	EULERHERMES
Угорщина	MENIB
Італія	SACE
Нідерланди	ATRADIUS
Норвегія	GIEK
Польща	KUKE
Португалія	COSEC
Сербія	SIEPA
Словенія	SID
Швеція	EKN
Швейцарія	SERV
Великобританія	ECGD

*Складено автором за даними ОЕСР

Залучення фінансування для експорту через ЕКА є вигідним і для великих корпорацій, і для компаній сектору МСБ (малого і середнього бізнесу). Серед основних переваг такого фінансування Володимир Ломійчук виділяє:

- низькі відсоткові ставки. Як правило, кредитні ставки ЕКА значно нижчі ставок комерційних банків;
- імпортерам експортно-кредитні агентства допомагають обійти обмеження, які існують на національних ринках приватного кредитування і фінансування;
- експортери, своєю чергою, отримують гроші за товар без затримок, що позитивно відбивається на їхньому оборотному капіталі;
- ЕКА фінансують будь-який вид експорту, навіть той, на який складно отримати фінансування від приватних фінансових інституцій;
- знижуються репутаційні ризики [5].

Враховуючи міжнародний досвід та тенденції у світовій торгівлі, 20 грудня 2016 року українські парламентарі ухвалили рішення про створення кредитно-експортного агентства в Україні та прийняли Закон України «Про забезпечення масштабної експортної експансії українських виробників шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 20.12.2016 р.

Фокусуючись на українському ринку, варто зазначити, найбільший вплив ЕКА матиме на нарощення експортного потенціалу підприємствами, що в результаті призведе до покращення соціально-економічного стану країни загалом (табл. 2).

Основні переваги ЕКА для української економіки

Перевага	Наслідок
Розвиток стратегічних і створення нових галузей промисловості	Сприятиме розвитку всієї економіки
Нові клієнти та ринки	Допомагає українським експортерам і банкам функціонувати на міжнародній арені
Створення робочих місць секторі	Як в експортному так і серед постачальників зберігаються робочі місця та створюються нові
Безбитковість організацій	У довгостроковій перспективі ЕКА будуть цілком самоокупними та навіть прибутковими
Участь (приєднання до відповідних міжнародних ЕКА-організацій наприклад Бернського союзу)	Дозволяє брати участь у міжнародних переговорах щодо фінансування і страхування експорту та відповідного обміну інформацією
Розвиток конкурентоздатності вітчизняних виробників	Кредитування страхування та надання гарантій є значним фактором для покращення міжнародної конкурентоздатності вітчизняних товарів та послуг
Можливі інфраструктурні проекти	Наявність ЕКА збільшує можливість довгострокового фінансування для великих проектів на вигідних умовах
Захист від політичних ризиків	Тільки ЕКА пропонує експортерам гарантії від несплат пов'язаних з політичними ризиками на багатьох ринках збуту
Захист від комерційних ризиків	Надійний захист від економічних ризиків, які є головною турботою експортерів навіть у періоди кризи може бути забезпечений тільки за допомогою ЕКА
Підвищення ліквідності	Тільки у випадку невиконання зобов'язань згідно контрактів держава застосовує важелі впливу у фінансовому плані а у короткостроковій перспективі це підвищує безпеку ліквідності експортерів і банків
Рефінансування	Зазвичай ЕКА пропонує привабливі можливості рефінансування для експортерів і банків
Перестраховування	Наявність ЕКА в країні дає можливість співпраці з іншими кредитно-експортними агентствами у різних великих міжнародних проектах або торговельних операціях. Така взаємодія агентств розподіляє ризики того чи іншого проекту
Інвестиційні гарантії	Надання ЕКА захисту від політичних ризиків вплине на зростання обсягів прямих іноземних інвестицій в країну

*Джерело [8]

Діяльність та функціонування такої установи збільшить обсяги експорту, забезпечить вихід на нові ринки, змінить вектор з експорту сировини на готову продукцію з вищою доданою вартістю, відповідно це зміцнить національну валюту, позицію України на світовій арені та зменшить залежність країни від імпортного товаропостачання. Звичайно ж на практиці можна постаратися профінансувати всіх експортерів за схемами за участю ЕКА, «заощадивши» ресурси для інших видів кредиту.

Правове регулювання ЕКА в різних країнах має як загальні риси, так і національні особливості. Загальні риси визначаються міжнародними угодами ОЕСР, Європейського союзу і Бернського союзу, а відмінності – національними нормативними актами. У 1978 році для того, щоб запобігти погіршенню умов кредитування експорту при жорсткій конкуренції, 22 країни члени ОЕСР підписали Міжнародну угоду, більш відому як Консенсус. Сторонами угоди є: ЄС, Австралія, Канада, США, Японія, Нова Зеландія, Норвегія, Південна Корея, Швейцарія. Ключові аспекти, які визначаються Консенсусом щодо експортних кредитів на сьогодні вважають: мінімальний розмір передоплати, фінансування місцевих витрат,

максимальні терміни кредитів, умови погашення кредитів, система субсидування процентної ставки (CIRR), мінімальний розмір премії, в тому числі при страхуванні політичного ризику, проектне фінансування, пов'язана допомога, класифікація ризиків країни (8 категорій).

Ефективно на сьогодні функціонує Бернський союз – це союз страховиків кредитів та інвестицій, який є об'єднанням найбільш впливових приватних і урядових установ, що займаються страхуванням експортних кредитів і прямих інвестицій. Сьогодні союз об'єднує 52 організації з 41 країни. Мета Союзу – застосування узгоджених умов кредитування міжнародної торгівлі і страхування довгострокових експортних кредитів, обмін досвідом та інформацією про основні економічні тенденції, схемах страхування експортних кредитів, адміністративних змінах, позичальників і т.д.

Переваги співпраці українських підприємств з ЕКА полягають:

1. Співпраця з ЕКА дозволяє значно збільшити обсяг угод, створити широку продуктову лінію товарів для клієнтів, не відволікаючи на це значні грошові ресурси. Оскільки ЕКА знаходяться у великій кількості країн світу, банки можуть пропонувати своїм клієнтам послуги з фінансування імпорتنих операцій практично в усіх напрямках.

2. Угоди торгового фінансування проходять практично без відволікання коштів банку, оскільки банк-експортера сам фінансує свого клієнта під гарантію ЕКА, в результаті чого імпортер отримує відстрочку платежу.

3. Схема торгового фінансування може використовуватися для довгострокового фінансування до 7 років, в той час як максимальна довжина ресурсів з ринку – 3 роки.

4. Ціна залучення торгового фінансування нижче, ніж ціна залучення кредиту. Оскільки завданням агентств є підтримка національної економіки, а не отримання прибутку, ціна торгового фінансування, з усіма її складовими, нижче ціни кредиту на 4-5%.

5. Застосування нульового коефіцієнта для банків при формуванні резервного фонду банку, що є одним з факторів здешевлення сумарних витрат при наданні такого кредиту.

Доцільно також до запропонованого переліку фінансових продуктів створюваного ЕКА звернути увагу на страхові і гарантійні послуги. Які включають в себе:

- страхування і перестраховання експортних кредитів, наданих банком-резидентом як українському експортеру, так і іноземному покупцеві для гарантування виконання умов зовнішньоекономічного контракту;

- надання гарантій українським банкам-кредиторам за наданими кредитами українським експортерам і зарубіжним імпортерам;

- страхування і перестраховання зовнішньоекономічних контрактів вітчизняних експортерів від комерційних і некомерційних ризиків.

Фактично передбачається, що ЕКА страхуватиме майнові інтереси як фінансових інститутів (банків), так і безпосередніх учасників зовнішньоекономічної торговельної діяльності у разі настання певних подій (страхових випадків).

Рівень страхових виплат залежить від виду ризику: при отриманні збитку у разі комерційного ризику ЕКА відшкодує експортеру до 90% суми зовнішньоекономічного договору, а у разі некомерційного ризику (політичних ризиків) – до 85% [7].

Визначивши особливості та переваги діяльності експортно-кредитних агентств, вважаємо, що страхування експортних кредитів, як один з важливих їх продуктів забезпечить: стабільність експорту у формі товарного кредитування, на основі їх захисту від ризику неплатежів, а також покращить доступ до оборотного капіталу та дешевших кредитних ресурсів; освоєння нових ринків та просу-

вання на ці ринки українських товарів та послуг. А також підвищить конкурентоспроможність українських товарів на світових ринках, забезпечить державну підтримку експорту.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок у даному напрямку. Таким чином, в умовах досить непростої ситуації з поставками вітчизняної продукції за кордон, вважаємо, що ефективне функціонування ЕКА (орган державного управління, який повинен сформувавши дієвий інструмент для стимулювання нарощування експорту української продукції на зовнішніх ринках) повинен забезпечити фінансове зростання не тільки підприємств малого і середнього бізнесу, а й української економіки загалом. З урахуванням того, що в даний час в умовах інтеграційних угруповань не існує будь-яких імперативних правил спільного фінансового стимулювання, перспективами подальших розвідок вважаємо ключові питання фінансового стимулювання (в тому числі питання визначення процентних ставок CIRR).

Бібліографічні посилання

1. Morel Fabrice Credit insurance in support of international trade Observations throughout the crisis [Electronic recourse] / Fabrice Morel – Accessed mode: <http://www.berneunion.org/wp-content/uploads/2013/10/Credit-insurance-in-support-of-international-trade.pdf>
2. Short R. Export Credit Agencies, Project Finance, and Commercial Risk: Whose Risk is it, Anyway? [Electronic recourse] / Rodney Short // Fordham International Law Journal. – 2000. – Volume 24. – No 4. – P. 1371–1381. – Accessed mode: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1766&context=ilj>
3. Белінська Я. В. Державна підтримка експорту: зарубіжний досвід та уроки для України [Електронний ресурс] / Я. В. Белінська // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3(8). – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/8/16.pdf>
4. Галасюк В. Експортно-кредитне агентство – це ліки від сировинної хвороби країни [Електронний ресурс] / В. Галасюк. – Режим доступу: <http://informatormedia.com/ukrainska/eksporthno-kredytne-ahentstvo-tse-lyky-vid-syrovynnoji-hvoroby-krajiny-viktor-halasyuk>
5. Ломійчук В. Експортно-кредитні агентства. Чому вони важливі для України [Електронний ресурс] / Володимир Ломійчук / Газета Європейська правда. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/04/21/7033079/>
6. Непрядкіна Н. В. Перспективи розвитку експортного фінансування в Україні із залученням експортних кредитних агентств [Електронний ресурс] / Непрядкіна Н. В. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_4_4
7. Соболев Б. ЕКА: фінансова підтримка експорту. [Електронний ресурс] / Б. Соболев. – Режим доступу: <https://www.business.ua/management/ЕКА-finansova-pidtrimka-eksporthu-235473/>
8. Федько І. Моделі функціонування експортно-кредитного агентства [Електронний ресурс] / Федько І. – Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/02/FEAO_EKA.pdf

Надійшла до редколегії 05.06.2017